

I.O. Меліхова (Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ, МОТИВАЦІЇ УСПІХУ Й УНИКНЕННЯ НЕВДАЧІ МОЛОДІ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

В етнопсихології існує поняття «маргінальності», яке стосується людей, що народилися від батьків – представників різних етнічних груп. У такому випадку національна ідентифікація цих людей стає «маргінальною», тобто знаходиться на межі двох етнічних груп [1].

Формування мотивації є складним процесом, який пов'язаний з системою потреб, що характеризують кожний віковий період.

Кожний віковий період характеризується певною структурою мотиву і змістом, який визначається домінуючими потребами.

Як відомо, А. Маслоу вважав, що в людини з моменту народження послідовно з'являються і супроводжують її дорослішання є сім класів потреб (піраміда Маслоу) [6].

Аналіз мотивів юнацького віку показує, що в цьому віці мотиви пов'язані з пошуками людиною свого місця в житті.

Вже в старшому шкільному віці відбуваються суттєві зміни в змісті і співвідношенні основних мотиваційних тенденцій. На думку Л. І. Божович, це, перш за все, проявляється в тому, що відбувається упорядкування, інтегрування всієї системи потреб світоглядом, який формується [2].

У представників другого періоду юнацтва формування мотивації пов'язане з пошуком свого місця в житті і пошуком шляхів реалізації себе, як у професійному так і в особистісному планах. Механізмом виникнення мотивації є, перш за все, потреба знайти те місце, яке, по-перше, забезпечить юній особі її фізіологічні потреби, потребу в безпеці, а потім всі інші, згідно з пірамідою Маслоу. Проте, потреби кожного індивіда визначаються певним характером (змістом) і рівнем. Це визначається культурою особистості, яка, водночас є культурою певного етносу.

У поліетнічному середовищі існує багато людей, які з точки зору етнопсихології підходять під поняття «маргіналів».

Можна вважати, що мотиваційна сфера людей – представників певного етносу, буде мати свої особливості. На думку Д. Макклелланда мотиви основуються на стимулах, що викликають емоції і які «запускають» в людині вроджені механізми виникнення позитивних і негативних емоцій. [5, 207]

У індивідів формуються когнітивні схеми, які дозволяють дітям диференціювати ситуації, що викликають різноманітні (позитивні або негативні) емоції. Ці емоції у представників різних етносів

проявляються по-різному.

Ми поставили перед собою мету дослідити мотивацію досягнення успіху в представників юнацького віку (у студентів Одеських ВНЗ).

Одеса – одне з великих міст України, що історично склалося як багатонаціональне. Як в Одеській області, так і в самій Одесі проживають українці і росіяни, болгары і гагаузи, євреї, поляки, молдавани, німці, є нащадки італійців, французів, греків, албанців і т. ін.

Навіть у старих назвах одеських вулиць і цілих районів залишилися сліди розташувань цих народів і народностей: Молдаванка, Польський спуск, Болгарська, Єврейська, Італійська, Грецька, Велика та Мала Арнаутські вулиці, Французький бульвар.

В Одесі є дуже багато змішаних шлюбів, тобто багато з наших досліджуваних народилися від представників різного етносу.

В дослідженні брали участь 110 осіб – студенти трьох вузів м. Одеси. Вік досліджуваних від 18 до 22 років. Серед досліджуваних були 50 хлопців і 60 дівчат.

Перед проведенням дослідження ми розбили досліджуваних на дві групи. До однієї групи ввійшли дівчата і хлопці, в яких серед предків були представники різних етносів. Це була група, яку ми визначили, як «група А». До другої групи («група Б») увійшли юнаки і дівчата, які були народжені від представників одного і того ж етносу. До кожної групи ввійшло по 55 студентів, як хлопців так і дівчат.

Для проведення дослідження нами була використана методика «Діагностика мотиваційної структури особистості», автором якої є В. Мільман. Ця методика дозволяє виявити деякі стійкі риси: загальну і творчу активність, прагнення до спілкування, забезпечення комфорту і соціального статусу і т. ін. На основі всіх відповідей можна скласти думку про роботу і загальножиттєву спрямованість особистості.

Методика «Мотивація успіху і боязнь невдачі», запропонована А. А. Реаном, призначена для того, щоб кількісно оцінити, в якій мірі в людини розвинена потреба (бажання, прагнення – як мета особи) добиватися успіхів і уникати невдач в різних життєвих ситуаціях.

Результати, отримані в «групі А» за методикою «Діагностика мотиваційної структури особистості» показали, що «загальножиттєва направленість особистості» і «робоча направленість особистості» виражені в них на одному рівневі, тобто у 22 осіб, що складає 40% досліджуваних цієї групи, переважає

«загальножиттєва спрямованість особистості» і у 22 осіб (40%) переважає «робоча спрямованість особистості». У решти 11 досліджуваних «загальножиттєва і робоча спрямованості особистості» проявляються на одному рівневі.

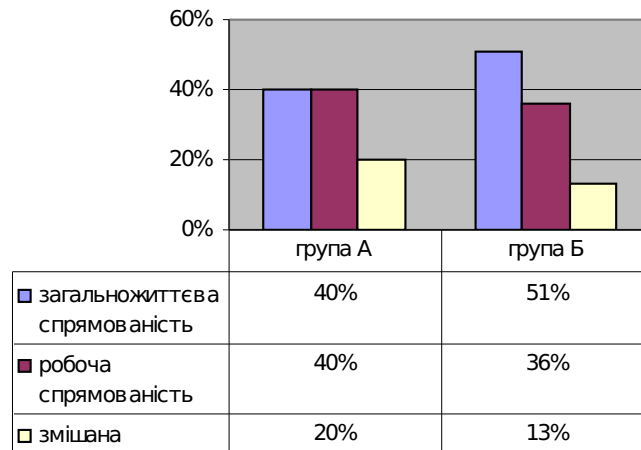
Результати, отримані в «групі Б» за цією методикою показали, що «загальножиттєва спрямованість особистості» притаманна 28 досліджуваним, що складає 51%. «Робоча спрямованість особистості» притаманна 20 особам, що дорівнює 36% загальної кількості досліджуваних у цій групі. У решти 7 (13%) осіб «загальножиттєва і робоча спрямованості особистості» проявляються на одному рівневі.

Представляємо одержані результати в діаграмах.

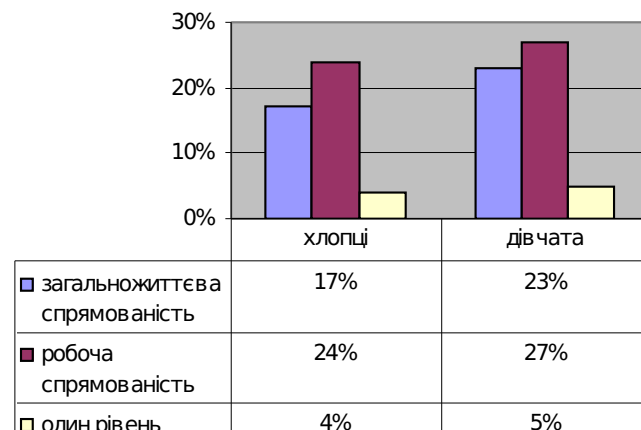
Порівняємо окремо результати дослідження за статевою ознакою. У «групі А» в дослідженні приймали участь 24 хлопці і 31 дівчина. У «групі Б» – 26 хлопців і 29 дівчат. Результати, отримані в «групі

А» за методикою «Діагностика мотиваційної структури особистості» показали, що «загальножиттєва спрямованість особистості» притаманна 9 хлопцям (17%) і 13 дівчатам (23%); у 13 хлопців (24%) і у 15 дівчат (27%) переважає «робоча спрямованість особистості». У решти досліджуваних – 2-х хлопців (4%) і 3 дівчат (5%) «загальножиттєва і робоча спрямованості особистості» проявляються на одному рівневі.

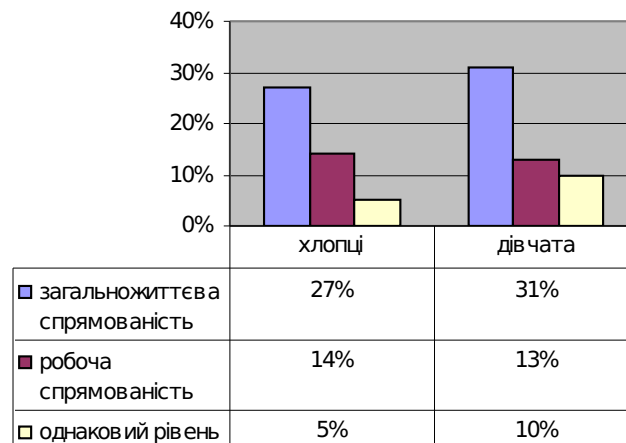
Результати, отримані в «групі Б» за методикою «Діагностика мотиваційної структури особистості» показали, що «загальножиттєва спрямованість особистості» притаманна 15 хлопцям (27%) і 17 дівчатам (31%); у 8 хлопців (14%) і у 7 дівчат (13%) переважає «робоча спрямованість особистості». У решти досліджуваних – 3-х хлопців (5%) і 5 дівчат (10%) «загальножиттєва і робоча спрямованості особистості» проявляються на одному рівневі.

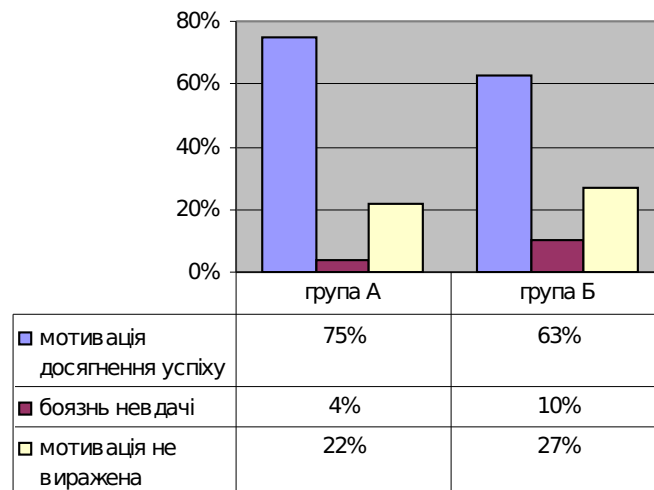
Діаграма мотиваційної структури особистості досліджуваних.

Діаграма мотиваційної структури особистості за статевою ознакою (група А)

Діаграма мотиваційної структури особистості за статевою ознакою (група Б)

Діаграма дослідження «Мотивації досягнення успіху і боязні невдачі»

Отже, як бачимо, у дівчат більш високий рівень за шкалами «комфорт», «соціальний статус», «спілкування» і «життєзабезпечення».

Можна сказати, що ці позиції більш важливі для дівчат, аніж для хлопців. Така тенденція спостерігається як у «групі А», так і в «групі Б».

Розглянемо результати, одержані за методикою «Мотивація успіху і боязні невдачі».

В досліджуваних «групі А» 41 студент (75%) проявили «мотивацію на досягнення успіху», 2 особи (4%) проявили «мотивацію на боязнь невдачі» й у решти – 12 студентів, що складає 22% від загальної кількості досліджуваних цієї групи, «мотиваційний полюс не виражений».

З досліджуваних студентів «групі Б» 35 осіб (63%) мають «мотивацію на досягнення успіху», 5 осіб (10%) проявляють «мотивацію на боязнь невдачі» і в решти – 15 осіб (27%) – «мотиваційний

полюс не виражений».

Порівнюючи результати двох груп бачимо, що в більшій кількості досліджуваних «групи А» (75%) спостерігається «мотивація на досягнення успіху», а з досліджуваних «групи Б» лише 63% мотивовані на досягнення успіху.

Прагнення до досягнення успіху за Ф. Хоппе (Ф. Норре, 1930) або «мотив досягнення» за Д. Макклелландом – це стійко проявлювана потреба індивіда добиватися успіху в різних видах діяльності. Вперше ця диспозиція (мотиваційна властивість) була відокремлена в класифікації Г. Мюррея, який розумів її як стійку потребу в досягненні результату в роботі, як прагнення «зробити щось швидко і добре, досягти рівня в будь-якій справі». Ця потреба носить генералізований характер і проявляється в кожній ситуації незалежно від конкретного її змісту. Д. Макклелланд почав вивчати «мотив досягнення» в 40-х роках ХХ ст. і зі своїми

співробітниками створив перший стандартизований варіант методики його вимірювання. Мотив прагнення до успіху розуміється як схильність до переживання задоволення та гордості при досягненні результату. Мотив уникнення невдачі – як схильність відповідати переживанням сорому та приниження на невдачу [4].

Люди схильні пояснювати свої успіхи та невдачі у вигідному для збереження і підтримки високої самооцінки світі. Р. Дечарлес зробив два цікавих висновки стосовно впливу нагороди за успіхи на мотивацію діяльності. Перший виглядає таким чином: якщо людина нагороджується за щось таке, що вона робить або вже зробила за своїм бажанням, то таке винагородження веде до зменшення внутрішніх стимулів до цієї діяльності. Якщо людина не отримує винагородження за нецікаву, виконану тільки заради винагородження роботу, то, навпаки, внутрішня мотивація до неї може посилитись.

Факти, одержані в психології, говорять про те, що мотивації досягнення успіхів та уникнення невдач є важливими і стосовно незалежними видами людської мотивації. Від них в багатому залежить

доля та становище людини в суспільстві. Зазначено, що люди з сильно вираженим прагненням до досягнення успіхів добиваються в житті набагато більшого, ніж ті, у кого така мотивація слабка або відсутня [3].

Як бачимо, за результатами наших досліджень можна зробити висновок, що мотивація досягнення успіху більше проявляється в людей, які є нащадками кількох етнічних культур. На наш погляд, це можна пояснити тим, що кожна культура доповнює іншу культуру, вступаючи з нею у взаємозв'язок.

К. Юнг пов'язує процес створення етносу з архетипами колективного несвідомого.

Архетипи забезпечують основу поведінки, структурування особистості, розуміння світу, внутрішню єдність та взаємозв'язок [7].

Можна вважати, що підсвідомість людини – нащадка кількох етносів – включає в себе архетипи різних етносів, які впливають на активність духовного життя такої людини і звеличують її енергію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баронин А. С. Этнопсихология: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968.
3. Занюк С. С. Психология мотивации та емоцій: Навч. посібник для студентів гуманітарних факультетів ВНЗ. – Луцьк, 1997. – 180 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. – СПб.:

«Питер», 2000. – 512 с.

5. Макклелланд Д. Мотивация человека. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.

6. Маслоу А. Мотивация и личность /Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.

7. Шанар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. – Х.: Прапор, 2005. – 640 с.

Подано до редакції 27.06.08

РЕЗЮМЕ

Были проведены исследования мотивационной структуры личности и мотивации успеха и боязни неудачи на двух выборках студентов. Первая группа состояла из студентов, имеющих среди предков представителей разных этносов, вторая – из людей, рожденных от представителей одного и того же этноса. Результаты исследования показали, что есть

различия у представителей первой группы по сравнению с представителями второй группы. В первой группе оказались более высокие показатели по рабочей направленности личности и более высокие показатели по мотивации достижения успеха.

SUMMARY

The article presents some results of studying motivation structure of personality and motivation of success. The two groups of students were examined. The first group consisted of students of different ethnic groups; the second one consisted of the same ethnic

group. The results showed that there are differences between these two groups of students: the first group demonstrated stronger working motivation of achievement and motivation of success in comparison with the second one.